

TEOLOGIA

anul VII, nr. 2, 2003

Revista Teologia publică studii, traduceri din Sfinții Părinți, note, comentarii, voci în actualitate, stiri din lumea creștină și recenzii.

NOTĂ CĂTRE AUTORI

Autorii sunt rugați să trimită materialele ce se încadrează în rubricile revistei dactilografiate la două rânduri. Responsabilitatea asupra conținutului acestora revine în exclusivitate autorilor. Manuscrisele nepublicate nu se restituie.

Design și foto: Călin Lucaci

Coperta I: Sf. Aer (broderie)

Coperta IV: Clădirea Facultății de Teologie Ortodoxă din Arad

**Editura Universității
„Aurel Vlaicu”
A R A D**

**UNIVERSITATEA „AUREL VLAICU” ARAD
FACULTATEA DE TEOLOGIE ORTODOXĂ**

TEOLOGIA

**ANUL VII, NR. 2, 2003
ARAD**

COMITETUL DE REDACȚIE

PRE^aEDINTE:

P.S. dr. TIMOTEI SEVICIU, Episcopul Aradului și Hunedoarei

REDACTOR RESPONSABIL:

Pr. conf. univ. dr. IOAN TULCAN,
Decanul Facultății de Teologie Ortodoxă Arad

MEMBRI:

Pr. conf. univ. dr. CONSTANTIN RUS
Pr. lect. univ. drd. VASILE VLAD
Asit. univ. drd. CAIUS CUTARU

SECRETAR DE REDACȚIE:

Arhid. lect. univ. dr. MIHAI SĂȘĂUJAN

Culegere text, corectură, traducere în limba engleză a rezumatelor:

SIMONA TEREI

Tehnoredactare:

CĂLIN CHENDEA

TEOLOGIA

TEOLOGIA

Orice corespondență se va adresa:

Totute correspondance sera envoyee
a l'adresse:

FACULTATEA DE TEOLOGIE

FACULTATEA DE TEOLOGIE

2900 ARAD

2900 ARAD

Strada Academiei Teologice Nr. 9

Strada Academiei Teologice Nr. 9

Tel/Fax: 0040-57-285855

Tel/Fax: 0040-57-285855

CUPRINS

EDITORIAL

Sensul libertății creștine 7

STUDII

Caius Cutaru

Ireversibilitatea timpului și melancolia augustiniană 9

Miron Erdei

Viata și activitatea omiletică a Episcopului

Dr. Grigorie Gh. Comsa al Aradului..... 27

Lucian Farcasiu

Semnificația liturgico-teologică

a rânduielii Vecerniei 47

Cristinel Ioja

Omul – ființă cunoscătoare 58

Dumitru Moca

Praznicul Înălțării Sfintei Cruci.

Originea și vechimea sărbătorii. Studiu istoric liturgic 72

Melente Nica

Alexandru Gavra – omul și opera

în lumina unei scrisori inedite 79

Corneliu Pădurean

Importanța recensământului din anul 1930 pentru

studiile de demografie istorică referitoare la județul Arad .. 97

Ioan O. Rudeanu

Religia precreștină maghiară și momentul încreștinării 102

Constantin Rus

Tineretul creștin și lumea seculară: Omilia Sfântului

Vasile cel Mare despre literatura păgână 116

Mihai Săsăujan

Interventii tariste la Curtea din Viena în favoarea ortodocsilor din monarhia austriacă..... 135

Ioan C. Tesu

Teme ale spiritualității ortodoxe în „tâlcuirea” părintelui profesor Dumitru Stăniloae: păcatul si patima (II) 155

RECENZII

- Corneliu Pădurean, *Populatia comitatului Arad în secolul al XIX-lea*, Editura Universității „Aurel Vlaicu” Arad, 2003, 336 pagini (Ioan Bolovan) 171

- Friederich Tristan, *Primele imagini crestine. De la simbol la icoană sec. II – VI, Traducere de Elena Buculei si Ana Boros*, Editura Meridiane, Bucuresti, 2002, 525 p. (Nicu Breda)..... 174

- Maica Eliane Poirot, *Sfântul Proroc Ilie în cultul bizantin, Traducere Părintele Adrian Lung si carmelitele din Stânceni*, Editura Deisis, Sibiu, 2002, 253 p . (Lucian Farcasiu) 176

LISTA AUTORILOR 181

Sensul libertății creștine

Abordarea unei asemenea teme este întotdeauna benefică, deoarece de modul în care este înțeleasă libertatea de către om, depinde și atitudinea sa mai mult sau mai puțin responsabilă față de semenii săi. Pe de altă parte, dimensiunea libertății umane este parte integrantă a antropologiei în general, și a celei creștine, în special. Multe din actele reprobabile pe care le comit oamenii astăzi și în orice timp, se explică printr-o înțelegere eronată a libertății.

În teologia ortodoxă, darul libertății, ca manifestare pleneră a persoanei umane, este înțeles în legătură cu realitatea chipului lui Dumnezeu în om. Prin urmare, acest dar al libertății este văzut în sensul de manifestare a chipului lui Dumnezeu în om. Libertatea omului este în legătură cu iubirea lui Dumnezeu identică cu Binele absolut. Dumnezeu însuși este Libertatea deplină, iar ființele umane, create de Dumnezeu după chipul Său, s-au învrednicit ele însele, de libertate. Darul libertății conferă omului o valoare și o demnitate unică în univers, aflate în legătură cu calitatea acestuia de chip al lui Dumnezeu. De aceea, Mântuitorul spune: „Ce ar folosi omului, de ar dobândi lumea toată, și își va pierde sufletul său? Sau ce ar da omul în schimb pentru sufletul său?” (Marcu 8, 37).

Prin aceste cuvinte se pune o barieră în calea folosirii nedrepte a libertății, în iluzia, că omul ar putea, stăpâni cu adevărat, întreaga lume, dizolvându-și darul libertății sale. Ba mai mult, Dumnezeu a conferit omului un asemenea dar, în baza căruia acesta se poate manifesta chiar împotriva lui Dumnezeu, ignorându-L sau chiar negându-L pe Acesta. Este cu adevărat o taină a iconomiei divine modul în care Dumnezeu se „autolimitează” în

libertatea Sa absolută, îngăduindu-i omului să-si manifeste libertatea sa, chiar într-un mod nedorit de Dumnezeu.

Prin însusi actul creării sale de către Dumnezeu, libertatea omului are un caracter ambivalent: ea se poate manifesta în direcția binelui, împlinind voia lui Dumnezeu, sau se poate manifesta într-o direcție opusă, ajungând la un esec existential. Drama primilor oameni a constat tocmai în opțiunea liberă într-o direcție gresită. Menținerea libertății omului în integritatea ei și în resorturile ei autentice necesită un efort constant din partea omului, ajutat de harul cel de sus.

Întruparea Mântuitorului înseamnă tocmai această restaurare a libertății umane și a existenței sale în direcția binelui. Ca atare, libertatea bolnavă a omului poate fi vindecată numai de către Iisus Hristos, Care a devenit Adevărul suprem și al omului și al libertății sale rănite. Hristos îl restaurează pe om întru Adevăr și în libertate. „Dacă veti rămâne în Cuvântul Meu, zice Mântuitorul, veti cunoaște adevărul și adevărul vă va face liberi” (Ioan 8, 31 – 32). În Hristos, deci, oamenii redobândesc adevărata libertate, care este legată de adevăr, de dreptate și de bine, valori întrupate în Persoana Mântuitorului Hristos, care le asigură perenitatea pentru vesnicie. În Hristos oamenii dobândesc „libertatea mării fiilor lui Dumnezeu” (Romani 18, 21), urcând într-un plan spiritual, determinat de Hristos, Biruitorul morții și Izvorul vieții întru Adevăr și libertate. „Libertatea, spune Patriarhul Bartolomeu I, înseamnă a ne aduce aminte că Cineva se interpune pentru totdeauna între neant și noi. Astăzi libertatea se numește Înviere” (O. Clement, *Adevăr și libertate. Convorbiri cu Patriarhul Ecumenic Bartolomeu I*, Ed. Deisis, Sibiu, 1997, p. 108).

Omenirea de astăzi trebuie să-si îndrepte privirea spre Iisus Hristos, în care poate redobândi adevărata libertate. Libertatea unită cu răul și păcatul este una care înlăntuiește, desfigurează și înstrăinează, în timp ce libertatea în Iisus Hristos este una senină, luminoasă, o libertate legată de adevăr și bine și susținută de harul lui Hristos. Numai astfel și omenirea de astăzi se poate bucura de adevărata libertate în Duhul Sfânt. Căci „Duh este Domnul și unde este Duhul Domnului acolo este libertatea” (II Corinteni 3, 17).

Redactia

Caius Cutaru

Ireversibilitatea timpului si melancolia augustiniană

Abstract

The article refers to the problem of the irreversibility of the time and to the melancholy that is being caused by this feature of the time. The Beatitude Augustin was considered to be melancholic, but he did not suffer a change of the temporal structure as an effect of a psichical malady, but as an effort of spirituality. He regrets loving God late, „sero te amavi”, but not too late. This is why the augustinian melancholy is never changing to desperation, but it has a note of sweet regret, which doesn't paralyze in any way it's activity.

MOTTO

„Pro nihilo enim habentur,
quae antequam veniant, adhuc non sunt;
cum venerint, iam non erunt;
non enim ut adsint veniunt, sed ut non sint.”¹

Enarationes in Psalmos, 89, 6, II

---

¹ „Nu are într-adevăr valoare ceea ce, înainte de a veni încă nu este, iar când a venit, deja nu mai este: vine într-adevăr nu pentru a fi ci pentru a nu fi”, în *Enarationes in Psalmos, 89, 6, II*;

Introducere

timpul aparține acelei strănii categorii de entități pe cât de familiare pe atât de impenetrabile. Este ușor de constatat scurgerea inexorabilă a timpului, dar devine extrem de dificilă încercarea de definire a lui. În acest sens, Solomon Marcus avea dreptate atunci când făcea următoarea remarcă: „Pe cât de ușor îl intuim (timpul, n.n.), pe atât de greu îl conceptualizăm. Nimeni n-a fost în stare să-l definească”.² S-au emis mai multe definiții ale timpului, numai că fiecare se referă la un anumit tip de timp, și nu la timpul pur, la timpul în el însuși.

În ultima vreme, cercetările privind dimensiunea temporală s-au intensificat foarte mult, încât a devenit deosebit de greu să mai ținem pasul cu ele. Tot mai mult, timpul astronomic este concurat de cel atomic. A fost atins un grad superior de precizie și rigoare în privința măsurării timpului. „Reprezentările timpului fizic au fost revolutionate prin teoria relativității și prin fizica cuantică, pentru ca alte reconsiderări să vină din perspectiva termodinamicii... tot așa cum timpul psihologic devine întrucâtva izomorf cu cel relativist”.³

Modul în care omul controlează timpul spune mult despre gradul de dezvoltare a unei societăți. Începând încă din Evul Mediu se considera că pierderea timpului echivalează cu săvârșirea unui păcat greu înaintea lui Dumnezeu, fapt ce avea să indice grija tot mai mare pentru folosirea rațională a lui. În acest sens, Sfântul Bernard de Clairvaux spunea că: „Ni mic nu este mai de pret ca timpul”.⁴ Dar nu numai fiecare ființă în parte, ci și fiecare grup social sau umanitatea în ansamblul ei au ca scop ameliorarea atenției și a memoriei în vederea unei organizări optime a amintirilor, a așteptărilor, a alegerilor sau a speranțelor.

Cultura medievală va proceda, progresiv, la operația de raționalizare și laicizare a timpului divin. Fericitul Augustin observase deja că „timpul biblic se deschide atât către dimensiunea eternității, cât și către aceea a istoricității.

Când vorbim despre concepția augustiniană asupra timpului ne gândim în primul rând la timpul subiectiv, la timpul trăit, cu dilatări și concentrări dictate de stările sufletești, un timp măsurat în sufletul uman, cum avea să spună Augustin, și nu la timpul obiectiv sau timpul fizic, mereu egal cu

2 Solomon Marcus, *Timpul*, Editura Albatros, București, 1985, p. 5;

3 *Ibid.*, pp. 6-7;

4 Ioan Biris, *Istorie și cultură*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1996, p. 192;

sine însuși, măsurabil cu instrumente tot mai perfectionate. În același timp, Fericitul Augustin rămâne în istoria gândirii umane prin bazele pe care le-a pus în domeniul teologiei istoriei.

În privința **demersului metodologic** în studiul acestui mare Părinte al Bisericii se poate afirma că izvorul cel mai semnificativ al gândirii augustiniene îl reprezintă platonismul și neoplatonismul,⁵ fapt ce îndeamnă la însusirea temeinică a acestor curente filosofice înainte de a iniția studiul în gândirea lui Augustin.⁶

În trecut s-a verificat că unii cercetători se limitau la lectura dialogurilor platonice și a Eneadelor lui Plotin, potrivit unei optici învechite, în timp ce trebuie cu mult mai mult: este necesară cunoașterea doctrinelor platonice nescrise, a poziției precise asumate de Porfir și a propriei sale importante pentru înțelegerea poziției gânditorilor creștini, și în fine înțelegerea complexelor dezvoltări ale neoplatonismului de la Plotin în continuare.⁷

De asemenea, interpretul lui Augustin trebuie să aibă o anumită familiaritate cu problematica religioasă, și cu legăturile sale structurale cu *logosul*: probleme determinante în platonism, în neoplatonism și cu atât mai mult în cugetarea Fericitului Augustin.

În sfârșit, trebuie ca interpretul lui Augustin să fie obișnuit cu tematica metafizică, cu o adecvată înțelegere a dimensiunii și a ariei problemelor sale.⁸ Adevărul este că cei care se apleacă asupra gândirii marelui Părinte al Bisericii din Nordul Africii, înzestrați cu întregul bagaj informațional deja amintit nu sunt foarte mulți.

În lucrarea de față ne propunem să insistăm asupra incitantului subiect ce vizează melancolia augustiniană, ca rod al deformării structurii temporale, insistând mai mult asupra melancoliei produse de scurgerea ireversibilă a timpului, dar nu vom trece cu vederea nici deformarea structurii temporale produse de tensiunea spre împărăția lui Dumnezeu. Vom încerca să arătăm dacă Fericitul Augustin era melancolic și în ce

---

5 Aici este cazul să amintim că Cicero a avut o importantă esențială în intrarea lui Augustin în câmpul filosofiei, dar pentru a ajunge în inima problemelor de fond numai platonicii au fost determinanți în devenirea filosofică a marelui Doctor al Bisericii din primul mileniu;

6 Werner Bierwaltes, *Agostino e il neoplatonismo cristiano*, Prefazione e introduzione di Giovanni Reale, Traduzione di Giuseppe Girgenti e Alessandro Trotta, Vita e Pensiero, Milano, 1995, p. 16;

7 *Ibid.*, p. 17;

8 *Ibid.*;

măsură melancolia sa era urmarea unei patologii sau reprezenta doar acea trăsătură caracteristică tuturor oamenilor de excepție ”în ce privește filosofia, ”tiintele Statului, poezia sau artele”⁹ după cum afirma Aristotel. În rândul „melancolicilor”, Aristotel nu trece doar personaje mitice, cum ar fi: Ajax sau Belerofon, ci și oameni de stat sau generali (Lysandru), și, în aceeași măsură, filosofi: Empedocle, Platon, Socrate.¹⁰

1. Melancolie și melancolici

1.1. Augustin - omul interiorității

Se știe că Augustin este omul interiorității, iar filosofia sa reprezintă o metafizică a experienței interioare.¹¹

Totuși, referindu-ne la mărturiile cele mai explicite ale autorului Confesiunilor, nu trebuie să uităm că acest african pasionat, sensibil și senzual, era atras în mod irezistibil către lumea exterioară, plină de tentațiile multiple pe care le-a descris cu minuziozitatea și cu regretul omului schimbat (Confesiuni X, XXVII, 38)¹², printr-o convertire supranaturală

(Confesiuni X, XXVII, 38),¹³ el s-a smuls viziunii obsedante a „formelor frumoase și variate, a culorilor netezi și plăcute” (Confesiuni X, XXXIV, 51),¹⁴ pentru a se odihni definitiv în Dumnezeu (Confesiuni I, I, 1)¹⁵.

Mai puțin prin renunțare și mai mult prin sublimare s-a deschis Fericitul Augustin recunoașterii și întrupării celor mai înalte valori. Trebuie citată o pagină, una dintre cele mai semnificative în privința tendințelor sale

⁹ *Timp și melancolie*, Coord. Constantin Grecu și Corneliu Mircea, Editura Hestia, Timisoara, 1996, p. 70; cf. Aristotel, *Problemeta*, XXX, 953 a XXX, 953 a 10;

¹⁰ *Ibid.*, cf. nota 3;

¹¹ Pierre Blanchard, *L'espace intérieur chez saint Augustin d'après le Livre X des «Confessions»* în *Augustinus Magister. Congrès International Augustinien (Paris, 21-24 septembre 1954)*, vol. 1, în „Études augustiniennes”, Paris, 1954, p. 536;

¹² Fericitul Augustin, *Confesiuni*, Trad. de Nicolae Barbu, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1994, X, XXVII, 38: „și iată Tu erai în lăuntrul meu, și eu eram în afară, și acolo Te căutam și dădeam năvală, eu cel urât, în cele lucruri frumoase pe care Tu le-ai făcut... Mă tineau departe de Tine acele lucruri care, dacă nu ar fi în Tine, nu ar exista”;

¹³ *Confesiuni* X, XXVII, 38: „M-ai chemat și m-ai strigat și ai rupt surzenia mea, ai strălucit și ai alungat orbirea mea, Tu ai răspândit mireasma și am respirat și suspin după Tine...”;

¹⁴ *Confesiuni* X, XXXIV, 51: „Ochii iubesc formele frumoase și variate, culorile netezi și plăcute”;

¹⁵ *Confesiuni* I, I, 1: „... căci ne-ai făcut pe noi pentru Tine și nelinistit este sufletul nostru până ce se va odihni în Tine”;

profunde: „Dar ce iubesc eu, când Te iubesc pe Tine? Eu nu iubesc nici frumusețea trupului, nici podoaba timpului, nici strălucirea luminii, care este prietenă acestor ochi, nici dulcile melodii ale cântecelor de toate felurile, nici mireasma suavă a florilor și gătelilor și aromamelor, nici mana și mierea, nici membrele potrivite pentru îmbrățișările trupului, nu acestea iubesc eu când iubesc pe Dumnezeu meu. ¹⁵ și totuși iubesc o oarecare voce și o oarecare lumină și o oarecare mireasmă, și o oarecare mâncare și o oarecare îmbrățișare, când iubesc pe Dumnezeu meu, anume lumina, vocea, mireasma, mâncarea, îmbrățișarea omului lăuntric, unde fulgeră sufletului meu o lumină pe care n-o cuprinde spațiul și unde sună o melodie pe care nu o răpește timpul, și unde miroase un parfum pe care nu-l împrăstie suflarea vântului, și unde se simte gustul unei mâncări pe care nu o micsorează lăcomia, și unde sunt îmbrățișări pe care sărutarea nu le desprinde. Iată ceea ce iubesc când iubesc pe Dumnezeu meu” (Confesiuni X, VI, 8).

Depășind obstacolele, învingând tentațiile, îmbrățișând adevăratele valori, Augustin se atasează vieții interioare: „Sed melius quod interius” (Confesiuni X, VI, 9).¹⁶ Însă a alege viața interioară înseamnă a-L alege pe Dumnezeu. Cunoașterea lui Dumnezeu mediază cunoașterea de sine. Cunoașterea de sine fără cunoașterea lui Dumnezeu îl aruncă pe om în disperare, iar cunoașterea lui Dumnezeu fără cunoașterea de sine este ireală și impersonală, total ineficace.¹⁷

Augustin, într-o reflecție „avidă și îndârjită, poruncită de dragostea orientată înspre unirea cu Dumnezeu, cu îndrăzneala unui filosof și cu umilinta unui sfânt,¹⁸ plonjează în «străfundul conștiinței umane».¹⁹ El se întrebă ce este această ființă interioară a cărei atracție nostalgică i se împune - «Dar cine sunt eu acum, iată chiar în timpul mărturisirilor mele... Asadar, vor să mă audă cine sunt când mă mărturisesc, cine sunt eu înlăuntru, unde nu pot să îndrepte nici ochiul, nici urechea, nici mintea»²⁰ - unde îl va sesiza pe Dumnezeu, în imensitatea sufletului său. Din această întâlnire și din acest dialog, Fericitul Augustin își asteaptă salvarea.

---

16 *Confesiuni X, VI, 9*: „Dar este mai bun ceea ce este interior”;

17 *Confesiuni X, I, 1*: „Te voi cunoaște pe Tine, Cunoscătorul meu. «Te voi cunoaște pe deplin, precum am fost cunoscut eu». Tăria sufletului meu, intră în el, pentru ca să-l ai și să-l stăpânești «fără pată sau zbârcitură»;

18 P. Blanchard, *art. cit.*, p. 537;

19 *Confesiuni X, II, 2*;

20 *Confesiuni X, III, 4*;

În forul său interior, Augustin își recuperează trecutul aducându-l în prezent, retrăindu-l melancolic, cu regretul iubirii târzii a lui Dumnezeu, a vietuirii unui timp în afara divinității care îi era interioară: „Târziu Te-am iubit. Frumusetă atât de veche și atât de nouă, târziu Te-am iubit. ²¹ i iată Tu erai înlăuntrul meu, și eu eram în afară, și acolo Te căutam...” (Confesiuni X, XXVII, 38).

1.2. Era Augustin melancolic?

În studiul *Melancolie augustiniană*, profesorul parizian Yvon Brèès insistă asupra teoriei lui Ludwig Binswanger²¹ despre melancolie, teorie ce își are originea în cartea a XI-a a Confesiunilor Fericitului Augustin și a fost reluată în timp de către Heidegger, Sartre și Merleau-Ponty.

Binswanger se deosebeste de acești filosofi prin faptul că el consideră că patologia poate altera structura temporalității, însă dacă această structură este transcendentală, cu greu se explică cum ar putea fi alterată de patologie. Dacă ea poate fi alterată, înseamnă că nu este într-adevăr transcendentală, ci pur psihologică. Totuși, Binswanger nu remarcă această dificultate: pentru el, procesul temporalității poate fi deformat în melancolie și de asemenea, deși în altă manieră în manie. Deci, spre deosebire de alți filosofi contemporani, el admite că maladia poate afecta transcendentalul.²² După cum am mai arătat, la baza concepției lui Binswanger despre timp se află Fericitul Augustin, care admite și el posibilitatea deformării acestei structuri, nu dintr-o perspectivă psihologică, ci dintr-una filosofică și religioasă. În cartea a XI-a a Confesiunilor, Augustin vorbește despre o „proiecție tensionată” spre eternitatea divină ce are ca efect deformarea structurii temporalității pe care tocmai el a dezvoltat-o.

La Binswanger s-ar putea vorbi despre deformări ale timpului cauzate de maladia mintală, în timp ce la Fericitul Augustin se poate vorbi numai despre o deformare a temporalității constituind un efort al spiritualității: „««și să fiu cules de la vechile zile, urmându-L pe El Cel Unul, uitând de cele trecute, nu spre cele ce vor fi, ci spre acelea care încă nu sunt»», nu împrăștiat, ci concentrat, ««nu potrivit împrăstierii»», ci ««potrivit concentrării tind spre răsplata chemării de sus, unde să aud glasul laudei

²¹ Teoria lui L. Binswanger se întemeiază, la rândul ei, pe teorie lui Husserl despre temporalitate ca protensie - prezentare - retenție (memorie);

²² Yvon Brèès, *Melancolie augustiniană*, în *Timp și melancolie*, Coord. Constantin Grecu și Corneliu Mircea, pp. 68-69;

si să contemplantu desfătarea Ta»», care nici nu vine, nici nu trece” (Confesiuni XI, XXIX, 39).

Yvon Brèès, în studiul său, se fereste să adopte atitudinile extreme: „atitudinea care ar vedea în mistica augustiniană un pur delir melancolic si atitudinea care ar putea fi calificată drept „respectuoasă” si care ar consta în a refuza orice ipoteză a elementelor nevrotice sau psihotice la Augustin, din teama de a nu stirbi cumva geniul unui Părinte al Bisericii”.²³

Întrebarea pe care trebuie să ne-o punem este următoarea: până la ce punct putem spune că Fericitul Augustin era „melancolic”? În acest demers, vom insista asupra unor pasaje din opera sa, concentrându-ne la început asupra lui *sero*, care are sensul de „târziu” sau „prea târziu” si care ar spune ceva despre alterarea temporalității în melancolie.

1.3. „Sero te amavi”²⁴

Melancolicul se plânge de sine însusi, de ceilalti, de viață, de propria-i inferioritate, de propriile greseli. Indiferent ce-ar fi, el se plânge. Acest fapt îl arată experienta clinică cea mai banală. Împrumutând de la Nietzsche un joc de cuvinte, Freud spunea că plângerile celor melancolici sunt acuzatii împotriva lor însisi. Pentru Binswanger, ele se referă în mod esential la trecut. „Melancolicul nu se multumeste să deplângă ineluctabilitatea trecutului; el nu încetează să se situeze în trecutul anterior, în trecutul considerat din punctul de vedere al momentului în care el era încă viitor. Acum e prea târziu, dar el se zbuiciumă pentru că la un moment anume era încă posibil ca evenimentul incriminat să nu se fi produs”.²⁵

În cartea a X-a a Confesiunilor întâlnim acel „prea târziu” sau „aproape prea târziu”, care reprezintă una din trăsăturile mentalității augustiniene. Nu deducem din aceste expresii doctrina despre predestinare de care si Augustin se resimte în unele dintre lucrările sale, aici fiind vorba despre un regret mai dulce, care evită disperarea, nu fără să o fi atins, si care se stinge în final prin aflarea păcii interioare. Desi poate fi

---

²³ *Ibid.*, p. 70;

²⁴ În lucrarea *Le thème du regret: „Sero te amavi, pulchritudo...”*, *Revue des études latines*, 38, 1960, p. 264, Pierre Courcelle arăta că „Sero este unul dintre cuvintele pe care latinii le-au încărcat cu cea mai mare plăcere cu afectivitate...”, cf. Yvon Brèès, *art. cit.*, nota 9;

²⁵ *Ibid.*, p. 74;

întâlnită în întreaga operă augustiniană, această temă o găsim exprimată cu o deosebită forță în celebra expresie „Sero te amavi...”, în care nota melancolică se îngemănează cu cea erotică. Celebritatea acestui pasaj derivă din faptul că este vorba despre un poem, chiar în sensul tehnic al cuvântului.²⁶

În cele ce urmează vom analiza întregul poem augustinian din cartea a X-a a Confesiunilor, scotând în evidență nota de lirism subiacentă, dar și melancolia în fata unui trecut ireversibil.

1. „Sero te amavi,
2. pulchritudo tam antiqua et tam nova,
3. sero te amavi.
4. Et ecce intus eras et ego foris
5. et ibi te quaerebam
6. et in ista formosa, quae fecisti, deformis inruebam.
7. mecum eras, et tecum non eram.
8. ea me tenebant longe a te,
9. quae si in te non essent, non essent.
10. Vocasti et clamasti et rupisti surditatem meam,
11. coruscasti, splenduisti et fugasti caecitatem meam,
12. fragrasti, et duxi spiritum et anhelo tibi.
13. gustavi et esurio et sitio,
14. tetigisti me, exarsi in pacem tuam.”²⁷

(Confesiuni X, XXVII, 38)

Acest pasaj este unul dintre cele mai bune exemple ale lirismului Fericitului Augustin din Confesiunile sale.

Versurile 1 – 3

Primele trei versuri reprezintă un fel de preludiv care sugerează și tema poemului: dragostea lui Augustin pentru eterna frumusețe²⁸ a lui

²⁶ *Ibid.*, p. 82, cf. nota 8;

²⁷ „Târziu Te-am iubit. Frumusețe atât de veche și atât de nouă, târziu Te-am iubit. și iată Tu erai în lăuntru meu, și eu eram în afară, și acolo Te căutam și dădeam năvală, eu cel urât, în aceste lucruri frumoase pe care Tu le-ai făcut. Tu erai cu mine, și eu nu eram cu Tine. Mă țineau departe de Tine acele lucruri care, dacă nu ar fi în Tine, nu ar exista. M-ai chemat și m-ai strigat și ai rupt surzenia mea, ai strălucit și ai alungat orbirea mea, Tu ai răspândit mireasma și am respirat și suspin după Tine, Te-am gustat și mi-e foame și sete, m-ai atins și ard de dorință după pacea Ta” (*Confesiuni X, XXVII, 38*);

²⁸ În acest pasaj din cartea a X-a, avem de-a face cu o influență platoniciană, „*Sero te amavi, pulchritudo...*”. Dumnezeuul căruia i se adresează plângerea și adoratia este bineînțeles

Dumnezeu, dar este vorba despre o iubire plină de melancolie, de regret, deoarece este una tardivă. Regăsim, astfel, în textul lui Augustin, un fel de „întârziere” melancolică - erotică despre care am putea spune că are o rădăcină freudiană și alta binswangeriană.

Simplitatea cuvintelor (*sero, amavi, antiqua, nova*), frecvența vocalelor lungi în exprimarea regretului, a melancoliei (1 și 3: e, o, â, a, i); amestecul fericit al accentelor (e, a, u, i, o, e, a), antiteza (*antiqua - nova*) pentru a sublinia că Dumnezeu uneste în El „bogăția și savoarea vechiului cu prosperitatea și cu farmecul noului,”²⁹ repetiția lui *sero te amavi* (în versurile 1 și 3), dublul suspin învăluind o privire de contemplare înspre frumusețea (*pulchritudo*) divină (2), fac din acest preludivu o melodie pură, în același timp simplă și bogată, sinceră și sugestivă.

Urmează două dezvoltări contrastante. Primele versuri (4-9), reluând în definitiv *sero* din debut, arată în fața căror frumuseți Augustin a întârziat cu tristete, cu regret, în loc de a-L iubi pe Dumnezeu. Următoarele versuri (10-14), explicând acel *te amavi*, evocă irumperea de dragoste pentru Dumnezeu din sufletul lui Augustin.

Versurile 4 – 9

Întâlnim, din nou, căutarea lui Dumnezeu de către Doctorul din Hippona. Două tablouri în care predomină nota de melancolie retrasează procesul îndepărtării tânărului: Dumnezeu era înăuntru³⁰ și Augustin Îl căuta în afara lui însuși năpustindu-se cu un suflet lipsit de frumusețe asupra frumuseților pământesti, create totuși de Dumnezeu (4-6); Dumnezeu era cu el, pe când el se lăsa reținut departe de ființe care nu subzistau decât prin Dumnezeu (7-9).

Isus Hristos, dar este de asemenea și Frumusețea care încheie ascensiunea erotică din discursul Diotimei. Nygren crede că în aceasta ar consta originalitatea lui Augustin, aceea de a fi salvat termenul *amare* în limba spiritualității latine. *Amare* corespunde aici lui „*eran*” pe care Plotin l-a folosit cu privire la Frumusețe. La Eros, deci, și nu la acel „*agapi*” evanghelic sau paulin. Trebuie să precizăm că, deși acel „*agapi*” creștin se prezintă, dintr-o dată, ca fiind străin Erosului, creștinismul timpuriu a încercat de asemenea să-si anexeze Erosul, prin intermediul unei lecturi creștine a *Banchetului* lui Platon și prin interpretările sale neo-platonice. În această anexare, Augustin a jucat un mare rol;

29 (*Euvres de Saint Augustin 14, Les Confessions (Livres VIII- XIII)*), Traduction par E. Tréheorel et G. Bouisson, Desclée de Brouwer, Paris, 1962, p. 570;

30 „*Interior intimo meo*”, cum avea să spună într-alt loc Augustin, adică divinitatea ne este mai intimă decât ne suntem noi înșine;

4
3
2
1

4

SECRET

46

2014

100

3

02/11/2024
